

Asia: VN/10364/2022

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

1. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

-

Millaisia vaikutuksia ehdotuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Mahdolliset muut kommentit ehdotuksesta?

-

2. Tulojen ulosmittausjärjestelmä

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

-

Millaisia vaikutuksia uudistuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Muut mahdolliset kommentit ehdotetuista laskentasäännöistä ja ulosmittausjärjestelmän uudistamisesta?

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte lähtökohtaisesti parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaisuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Miten arvioitte ehdotusta?

-

Työryhmä on esittänyt kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? (Vaihtoehtoja arvioitu mietinnössä s. 57–59). Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

3. Muut mietintöä koskevat huomiot

Kirjoittakaa muut mahdolliset huomionne alla olevaan kenttään

Suomen velalliset ry

- velallisten edunvalvonta -

toimisto@suomenvelalliset.fi

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

Lausunto työryhmän mietinnöstä VN/10364/2022

Suomen velalliset ry on vuonna 2017 perustettu valtakunnallinen velallisten edunvalvontaa harjoittava yhdistys. Yhdistys toteuttaa tarkoitustaan ensisijaisesti antamalla talous- ja velkaneuvontaa vertaistukiryhmässä. Velallisten edunvalvontaa edistetään muun muassa seuraamalla yhteiskunnallista päätöksentekoa, lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä antamalla lausuntoja velallisten asioita koskeviin lakiesityksiin, mietintöihin ja viranomaisiin.

Suomen velalliset ry kiittää mahdollisuudesta lausua tässä erityisesti yhdistyksen jäseniä koskevassa asiassa.

Työryhmä ehdottaa, että sosiaaliturvaetuslajien vaikutusta ulosmitattavuuteen vähennetään ja ulosmittauskiellosta säädettäisiin vain niiden etuuksien osalta, jotka myönnetään eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Muiden etuuksien ulosmitattavuus määräytyisi ainoastaan sillä perusteella, ylittääkö etuuden määrä suojaosuuden määrän.

Niinikään ulosmittauksen laskentasääntöjä uudistettaisiin kokonaisuutena mietinnössä esitetyn mallin mukaisesti. Yksityiskohdat on tarkennattaisiin myöhemmin tehtävän vaikutusarvioinnin perusteella. Arviointi kohdistettaisiin erityisesti suojaosuuden euromäärään, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamiseen, euromääriin ja ulosmittausprosentteihin eri tulotasoilla.

Suomen velalliset ry kannattaa ulosottokaaren kokonaisuudistusta, ja siinä työssä mietinto saattaisi toimia yhtenä valmisteluasiakirjana. Tällaisenaan, vieläpä yhdistettynä erinäisiin muihin asiaan vaikuttaviin lakeihin, mietintö ei ratkaise ulosottokäytännön ongelmia. Suurimpana ongelmana yhdistys näkee mietinnössä vaikutusarvioinnin puutteen.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan tässä nykyisessä vaikeassa taloustilanteessa ja uuden hallituksen sosiaalipalveluiden leikkausuhan alla on odotettavissa entistä suuremman ihmisjoukon ajautuvan velkaongelmiin ja tukipalveluiden tarpeeseen. Tämän mietinnön mukainen uudistus ei takaa oikeudenmukaisempaa velallisten eikä myöskään velkojan kohtelua.

Suomen velalliset ry ei liiemmästi puutu esityksen yksityiskohtiin, vaan tarkastelee asiaa erinäisten pääprinsiippien pohjalta.

LYHENNYSTEN KOHDISTAMINEN ENSISIJAISESTI PÄÄOMAAN

Suomen velalliset on määrätietoisesti tarjonnut eri yhteyksissä järkevää ja kaikkien osapuolien kustannuksia vähentävää ja oikeuksia lisäävää ratkaisua velkojen nopeammaksi lyhentämiseksi: ulosoton maksujen ensisijaista kohdentamista saatavan pääomaan.

Nykyisellään maksetaan korkoa koron päälle eikä pääoma lyhene. Velkoja siis kerää valtion avustuksella velallisilta saamiselleen sellaisia ylimääräisiä tuotto prosentteja, joista ei voisi uneksuaakaan normaalissa sijoitustoiminnassa ja velkojalle on edullista, mitä kauemmin pääoma

säilyy ulosotossa. Velkomuksen päätarkoituksen tulisi olla kuitenkin itse pääoman maksaminen, ei vähäväkisen velallisen korkoloukkuun saattaminen.

Jo tällaisenaan järjestelmä on rankaiseva ja mietinnön suunnitelmien mukaan rankaisevuus lisääntyisi. Ihmisille ei todellisuudessa anneta kohtuullista mahdollisuutta selvitä veloistaan.

VELKOJAN OIKEUDET

On itsestään selvää, että velat on maksettava. Velkojen oheiskulut ovat nykyisellään ylittäneet yksittäisen velallisen sietorajat ja usein suistavat hänet pysyvään maksukyvyttömyyteen ja toivottomuuteen.

Velkojen mittavat lisäkulut syntyvät korkojen lisäksi asiaan sekaantuneiden perintätoimistojen massiivisista oikeudenkäynti- ja käsittelymaksuista. Jopa jotkut julkisoikeudelliset tahot ohjaavat suoraan ulosottokelpoisia (terveyskeskus-, sairaala-, kirjasto- ym) velkomuksia perintätoimistoille lisävelkaa keräämään. Perintätoimistojen rahastustoiminta pitäisi ainakin julkisten maksujen kyseessä ollen ohittaa kokonaan.

Kokonaan erikseen on mainittava velkojien harjoittama kaupankäynti veloilla. Alkuperäinen velkoja myy saatavan pikkurahalla perintätoimistolle, joka ostaa ja myy sitä edelleen, mutta perintäkulut jatkavat kasvamistaan ja alkuperäisen velan sopimukset jne katoavat matkalla. Alkuperäinen kymppin velka saattaa lopuksi olla tonnin luokkaa.

Tällaisen moraalittoman kaupankäynnin lopettaminen ja laittomaksi tekeminen helpottaisi huomattavaa osaa velallisista. Vähintään olisi lakiin kirjattava säädös, jonka mukaan velallisella olisi etuosto-oikeus velkaansa samalla rahamäärällä, olla sitä sitä kaupataan edelleen.

Kun vedotaan velkojan ”omaisuuden suojaan”, on todettava, että myös velkojalla on velvollisuus tarkistaa, kenelle velkaa tarjoaa.

Velkojalla on edullinen, valtion tarjoama perintäväline eli ulosotto. Velkoja maksaa ulosottotilityksestä vain noin neljänneksen siitä, mitä ulosotto perii toimitusmaksuna velalliselta.

Velkojan ”omaisuuden suoja” on myös turvattu. Myyntisaamisen arvonalentuminen on vähennyskelpoinen sekä yrityksen tuloverotuksessa että arvonalisäverotuksessa. Luottotappion saa siis vähentää verotuksessa, kun on todennäköistä, ettei saatavaa makseta tai velallinen on varaton. Esimerkiksi tulokseton perintä ja siihen liittyvä tieto velallisen maksukyvyttömyydestä riittää näytöksi siitä, että saatavan arvo on ilmeisesti alentunut. Myyntisaatavan arvon alenemisen vähentäminen ei edes edellytä saatavan lopullista menettämistä.

On erittäin arvelluttavaa edes ehdottaa, että yhteiskunta mietinnön esittämällä tavalla joutuisi velallisen velkojen maksajaksi – valtion kannalta siis jo toiseen kertaan (verovähennys).

OIKEUS SOSIAALURVAAN ON LOUKKAAMATON

Lähtökohtana tulisi pitää, että sosiaaliturvaetuudet ovat kokonaisuudessaan velkojilta suojassa.

Joidenkin tukien tarkoitus on säästää valtion kustannuksia maksamalla korvauksena pieni summa kansalaiselle. Esimerkiksi opintotuen, opintolainan, äitiyspäivärahan, vanhempainrahan, vammaistukien, sairaan lapsen hoitotuen, omaishoitajatuen,

aikuisopiskelutukien tai vastaavien väliaikaisten tukien avulla yhteiskunta säästyy erillisten palveluiden järjestämiseltä.

Siksi näiden tukien asettaminen ulosoton kautta velkojien käyttöön ei palvele tarkoitustaan. Näistä ulosmittaaminen merkitsee että ongelmia tulee lisää: syntyvyys vähenee, pitkäaikaissairaan tai vammaisen kotona asuminen loppuu, työnsaantia mahdollistava opiskelu supistuu, ulkopuolisten lapsen- tai sairaanhoitopaikkojen tarve kasvaa...

On tärkeää pitää mielessä, että sosiaaliturvan varassa ja ulosoton vaikutuspiirissä elää ihmisiä, jotka sairauden, vanhuuden, mielenterveysongelmien, työttömyyden, talouden osaamattomuuden jne vuoksi ovat kyvyttömiä huolehtimaan itse perusturvastaan. Hyvin harva ”tahallaan” ajautuu kurjuuteen ja jättää laskunsa maksamatta.

Tämä käy ilmi Suomen velalliset ry:n tekemästä jäsenkartoituksesta, jossa haastateltiin n. tuhatta velkojensa kanssa paniskelevaa ihmistä. Jokainen heistä halusi maksaa velkansa, päästä takaisin ihmisarvoiseen elämään ja työhön, mutta sillä matkalla tarvitsee yhteiskunnan tukea.

Ulosoton ulottaminen sosiaaliturvan mihinkään osa-alueeseen ei sellaista tukea edusta.

Sensijaan, että kuntien ja valtion myöntämät sosiaalietuudet ohjattaisiin velkojen maksuun millään uudistetulla laskentaperusteella, tulisi kohtuullistamisen, neuvonnan ja opastuksen avulla auttaa ihmisiä velkojensa selvittämiseen ja maksamiseen.

Yhteiskunnallisesti ja kansantaloudellisesti olisi järkevää ja toivottavaa, että ongelmallisen velkaantumisen ratkaisemiseksi olisi riittävästi talous- ja velkaneuvontaa. Nykyisellään oikeusaputoimistot ovat ruuhkautuneita. Sosiaalisen luototuksen mahdollistava laki astuu voimaan 1.8.2023. Ehdotettua ulosmittausuudistusta tulisi huomioida myös velkajärjestelylainsäädännössä ja yhteensovittava sen kanssa. Velkajärjestelyä olisi muutenkin helpotettava, laajennettava ja annettava useammalle siihen mahdollisuus. Kenties voisi jopa harkita henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuutta.

ULOSMITTAUKSEN ONGELMAT

Ulosoton piirissä oli ulosottolaitoksen tilaston mukaan vuoden 2022 aikana 570 000 eri velallista, joista yksityishenkilöitä 91 prosenttia. Ulosotto siis koskettaa suurta osaa kansalaisista.

Jos sosiaaliturvaetuuksiin liittyvän ulosmittausjärjestelmän uudistamisen tarkoitus on selkeyden, ja sitä seuraavien osallisuuden ja kannustavuuden lisääminen, olisi uudistuksessa pohdittava ketä varten ulosottoa selkiytetään. Nyt esitetyt muutokset selkiyttävät toimintaa ohjaavia säännöksiä ja helpottavat lähinnä vain ulosottoviranomaisten työtä. Mietinnön ehdotuksen mukaan ”selkeyttäminen” korottaisi ulosottomaksuja huomattavasti ja se osuisi erityisesti vähempiosaisiin. Uudistuksen tulisi kuitenkin varmistaa, että yhä useampi ihminen voisi elää turvattua ja ihmisarvoista elämää.

Ulosmittauksen ongelmat eivät poistu mietinnön esittämällä tavalla ”laskentasääntöjä yksinkertaistamalla”. Ulosottolainsäädäntö vaatii kokonaisuudistuksen, joka ottaa huomioon myös muut sen toteuttamiseen tarvittavat lait. Ulosoton on oltava kohtuullinen ja oikeudenmukainen.

Erilaisia sosiaaliturvaetuuksia kohdellaan ulosmittauksessa eri tavalla ja sosiaaliturvaetuuksia koskevaa ulosmittausjärjestelmää voidaan pitää monimutkaisena ja epäsymmetrisenä. Osa sosiaaliturvaetuuksista on ulosmittauskelpoisia ja ne lasketaan mukaan velallisen tulopohjaan myös muita tuloja ulosmitattaessa (esimerkiksi työeläke, sairauspäiväraha ja työttömän ansiopäiväraha). Osa sosiaaliturvaetuuksista ei voida ulosmitata, mutta ne lasketaan kuitenkin mukaan velallisen tulopohjaan muita tuloja ulosmitattaessa (esimerkiksi takuueläke, työmarkkinatuki ja työttömän peruspäiväraha). Kolmas ryhmä ovat etuudet, joita ei ulosmitata eikä niitä lasketa mukaan tulopohjaan muita tuloja ulosmitattaessa (esimerkiksi asumistuki ja toimeentulotuki). Lisäksi osa ulosmittauskiellossa olevista, mutta velallisen tulopohjaan laskettavista tuloista voidaan kuitenkin

ulosmitata elatusapuvelan suorittamiseksi (esimerkiksi kansaneläke). Osasta ulosmittauskieltoja säädetään ulosottokaassa ja osasta sosiaaliturva- ja eläkelainsäädännössä.

Sosiaaliturvan tulisi olla kokonaan vastikkeetonta, mukaanlukien sen ulosottokelpoisuus. Monet sosiaaliturvaetuudet, jotka on aiemmin laskettu vain tulopohjaan, olisivat jatkossa ulosmitattavissa suojaosan määrän jälkeen. On turhaa spekuloida suojaosuuden muutaman euron noususta tai laskusta, kun itse perusteet muodostavat kirjavan täkin. Ulosottokielto pitäisi ulottaa kaikkeen sosiaaliseen avustukseen ja tulonsiirtoon.

Ulosottoon joudutaan, koska ihmisen varat eivät riitä ihmisarvoiseen elämään ilman yhteiskunnan apua. Muutoinkin hädänalaisen ja turvattoman ihmisen mielestä on ironista, että tästä pääsääntöisesti pienestä sosiaaliavusta valuisi mitään osaa kasvottomien perintäyhtiöiden kohtuuttomiin vaatimuksiin.

Kun lainsäädäntöä uudistetaan, sen on lähdettävä ajatuksesta, että ihmiselle on taattava mahdollisuus selviytyä mistä hyvänsä veloistaan ilman, että ahneet rahastajat kärkevät hänen sosiaaliavustuksiaan. Tällaisessa lainsäädännössä olisi aikaisempaa selvemmin rajattava velan sanktiot kohtuullisiksi – pääoman maksaminen ulosotossa ensisijaiseksi, korot kohtuullisiksi, perintätoimistojen osuus perintätoimissa rajattava minimiin tai kokonaan kiellettävä jne.

Pelkkä järjestelmien uusiminen ei saa kasvattaa tuloeroja eikä köyhdyttää köyhää entisestään. Olisi tähdellistä, että ulosotto ei ajaisi ihmisiä toimeentulotuen tarvitsijoiksi.

Nykyinen järjestelmä, jossa on automaattisesti määräytyvät vapaakuukaudet on kohtuullinen ja tehokkaampi kuin palaaminen vapaakuukausien pääsääntöiseseen myöntämiseen tapauskohtaisesti velallisen pyynnöstä. Vapaakuukausiuudistus takaa monelle velalliselle tilanteen, jossa voi hankkia tarvittavia hyödykkeitä kuten silmälasit, jääkaapin tms. Vapaakuukausien poistamisen kannattajat puuttuvat velan kohoaviin korkokustannuksiin. Siksi korkojen kumuloituminen voitaisiin jäädyttää vapaakuukausien ajaksi.

Yksi sosiaalisesti kestävä ratkaisu olisi mahdollistaa velkajärjestely kaikille.

--

Sosiaaliturvan ja ulosoton problematiikka on siis monisyinen ja vaatii tätä mietintöä perusteellisemman tarkastelun ja valmistelun.

Suomen velalliset ry voi tarjota jatkopohdintoihin arvokasta asianosaisnäkökulmaa.

Vantaalla, 31. heinäkuuta 2023

Suomen velalliset ry

Jari Kaikkonen
puheenjohtaja

Mirja Wasenius
sihteeri

Wasenius Mirja

Suomen velalliset ry